Grenzend aan liefde

Karin Amatmoekrim

Grenzend aan liefde

Een nieuw verhaal over Nederland

2026 Prometheus Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

© 2026 Karin Amatmoekrim
Omslagontwerp Bas van Vuurde
Omslagbeeld privéarchief Karin Amatmoekrim
Foto auteur Ilja Keizer
Zetwerk Mat-Zet bv
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 6135 4

voor Jaden, Lee en Sumi
en alle andere kinderen

I
Inleiding

Ik ben dit boek vier keer opnieuw begonnen te schrijven. De eerste keer dat ik eraan begon, was in januari 2021. Het heette toen 'Een land van Anderen'. Ik wilde schrijven over hoe het idee van de Ander een westers construct was. Hoe dat construct historisch in elkaar zit, wat het effect daarvan was op iemand als ik, en vooral hoe gevaarlijk dat construct is. Ondanks de corona-epidemie waren het voor mijn gevoel optimistische tijden. De hele wereld ging de straat op om te demonstreren tegen het politiegeweld tegen zwarte Amerikanen, met George Floyd als verbeelding van het onrecht op posters die over de hele wereld door mensen mee werden gedragen. Het voelde als een collectieve woede die – gestuwd

door empathie en strijdlust – mensenrechten over de hele wereld een klein beetje vooruithielp.

Als het al een hoopvolle tijd was – en niet mijn optimistische inborst die het als dusdanig interpreteerde – dan eindigde dat al snel. In de jaren erna schoven hele naties in de richting van het rechtsextremisme. In Hongarije onder Viktor Orbán, in Brazilië onder Jair Bolsonaro en nu de vs onder Donald Trump – overal werd de vrijheid van meningsuiting aan banden gelegd, en overal stonden de rechten van queer en bruine of zwarte mensen steeds vaker op het spel. Steeds weer begon ik opnieuw aan dit boek, dat zou reflecteren op onze huidige wereld. Maar de werkelijkheid haalde me elke keer in. Of eigenlijk: de werkelijkheid werd steeds grimmiger, steeds fascistischer. In oktober 2023 zette Israël een oorlog in tegen de Palestijnen, uitlopend in een genocide waaraan niet te ontsnappen was. Nederlandse politici spraken over barbaren, en stelden deze tegenover het zuivere, witte Westen.

De werkelijkheid liet zich steeds minder goed beschrijven, laat staan dat ik haar kon duiden. Ik stopte het manuscript weg.

Het is gevaarlijk, als mensen wier werk het is om te reflecteren op de wereld, niet meer weten wat

ze ervan moeten denken. Ik besefte dat ik me in die impasse bevond, en met mij nog veel meer schrijvers en denkers. Wat moeten we nog, nu de wereld ondersteboven lijkt te staan, en alles wat we recht aan het zetten waren, zelfs krommer getrokken wordt dan het daarvoor stond?

Het antwoord kwam van een bevriend kunstenaar. Ik klaagde tegen hem en zei dat ik soms niet meer goed weet waarom ik nog schrijf. Of het überhaupt enig nut heeft, bedoelde ik. Vrij naar Menno Wigman heb ik vaak het gevoel dat ik keffend in mijn canto's woon: ongevaarlijk blaffend tegen gevaar dat anderen niet zien. De vriend luisterde en antwoordde eenvoudig: 'We zijn kunstenaars. Het is onze taak om een andere werkelijkheid te verbeelden.'

Hij had gelijk, natuurlijk. Het klimaat waarin we ons nu bevinden lijkt erop gebouwd de verbeelding te vergiftigen. Laten we juist nu proberen om ons los te wrikken van het verhaal dat aan ons wordt verkocht, een verhaal over anderen die de vijand zijn, en een werkelijkheid die teruggebracht wordt naar enge versimpelingen. Laten we proberen ons een andere toekomst te verbeelden, een ander verhaal over wie we zijn of wie we willen worden. Ik doe een voorzet.

*

Een van mijn vroegste herinneringen in Nederland speelt zich af in een zonnig lokaal op een kleuterschool. Ik was een paar weken ervoor aangekomen uit Paramaribo, en nu zat ik met vijftien andere kinderen in een kring en werden er liedjes gezongen om mijn aanwezigheid in hun midden te vieren. Ik mocht op een stoel staan alsof ik jarig was – alsof met mijn aankomst in Nederland mijn leven pas begon, zegt de cynicus in mij nu – en het voelde fijn, warm en ja, het voelde alsof ik welkom was.

Er was een liedje dat ik kende en daarom mee durfde te zingen. 'Wat praat jij gek,' zeiden ze daarna tegen mij. 'Het lijkt hetzelfde. Maar het is anders.'

'Anders' was iets wat ik sindsdien voorgoed zou zijn, iets wat onherroepelijk was begonnen toen ik mijn geboortegrond verliet. Ik zou anders zijn in mijn nieuwe land, en mettertijd zou ik voor de mensen in mijn oude land ook de Ander worden. En, wat ik niet direct had verwacht: ook mijn kinderen zouden anders blijken. Niet zo heel anders als ik, maar toch wel een beetje anders. Ik zal niet snel het gezichtje van mijn doch-

ter vergeten, vier jaar oud en op het hysterische af gek op Disney, toen ze tegen me zei dat hoe graag ze het ook wilde, ze nooit een prinses kon zijn, omdat prinsessen nu eenmaal wit en meestal blond waren (dit was voor de bruine en zwarte prinsessen die recentelijk aan het Disney-arsenaal werden toegevoegd). Ik weet niet wat me meer raakte: haar pijnlijke observatie gemaakt op een veel te jonge leeftijd, of de vanzelfsprekendheid waarmee ze leek te berusten in de plek die in de wereld aan haar was toegewezen.

Misschien is mijn persoonlijke ervaring er de reden voor dat ik me altijd heb afgevraagd wat dat nou eigenlijk behelst, dat idee van de Ander. De laatste jaren wordt die vraag steeds pregnanter, en dat heeft minder met mijn eigen, particuliere ervaring te maken en meer met een politieke realiteit waarbij de Ander (zijnde de vluchteling, de asielzoeker, de buitenlander, de migrant, de moslim, de kleurling) de schuld krijgt van alles wat er mis is met de moderne samenleving. Werkeloosheid? Zij pikken onze banen in. Te weinig betaald voor je werk? Zij werken voor minder. Woningtekort? Zij krijgen voorrang op de wachtlijsten. Geen zorgpersoneel? Al het geld gaat naar buitenlanders.

Het is doodeenvoudige zondebokpolitiek, leunend op een rechttoe-rechtaanretoriek die even verbijsterend simplistisch is als feilloos effectief. De samenhang tussen die twee elementen zou de moeite waard zijn om te onderzoeken, maar daar wil ik het in dit boek niet over hebben.

Een bijeffect van de succesvolle retoriek dat alles de schuld van de Ander is, is dat er grote gaten geslagen zijn in de routes die de oude Nederlander met de (vaak niet eens zo heel) nieuwe Nederlander dichter bij elkaar zouden moeten brengen. De afstand tussen ons – ik weiger te praten over verschillende delen, de samenleving is nu eenmaal iets wat we *samen* maken doordat we of we willen of niet *samen leven* – wordt door deze haatspraak groter en groter. Bijna onoverbrugbaar, lijkt het inmiddels. Soms kijk ik met weemoed terug naar mijn jeugd, toen ik opgroeide in een volkswijk waar oude, witte vrouwen shag rokend uit het raam hingen en luidruchtig commentaar op de spelende Turkse kindjes hadden. Niet dat het makkelijk was. Het was juist erg moeilijk – niet alleen voor ons, immigrantenkinderen en onze ouders. Maar ook voor die witte buren, die voor hun ogen hun straat zagen veranderen. Maar er was ook zoiets als een sociale cohesie. Het idee dat het een

puinhoop was – maar dat we er wel allemaal samen in zaten.

Wat er veranderd is, is dat Nederland zoals veel andere westerse samenlevingen worstelt met een vervagende grens tussen wat van 'ons' is, en wat nog steeds voelt als anders. Rookworst is van 'ons', en zo heel 'anders' voelt shoarma eigenlijk ook niet meer, maar de mensen die bij die shoarma komen kijken, met hun islamitische god en hun gesluierde vrouwen – die voelen nog steeds als vreemden. Een gevoel dat bovendien beïnvloed wordt door de beelden die ons worden gevoed, over terroristische organisaties overzee, en het bijbehorende alarmerende narratief dat 'zij' erop uit zijn om 'ons' te vernietigen. Er is al veel geschreven over die (on)mogelijkheid om uit deze impasse te komen. Maar wat ik me afvraag, is vooral wat er in een samenleving gebeurt als de weerstand tegen de Ander enerzijds toeneemt, terwijl tegelijkertijd die Ander steeds meer onderdeel van Nederland wordt?

Hoelang nog kunnen we de Ander hekelen, wanneer die steeds meer een deel van onszelf begint te worden? Hoe gaan we om met een vervagende grens tussen wat van 'ons' is, en wat nog steeds voelt als Anders?

Misschien begint het bij het besef dat nationale identiteiten vreemde, grillige en ongelijkvormige ideeën zijn. Het zijn dingen waar mensen eerder een gevoel bij hebben, dan dat ze vaststaan. En zoals alle gevoelde werkelijkheden – liefde, afkeer, haat – zijn ze even ongrijpbaar als bepalend voor hoe we in de wereld bewegen.

Afgaand op de gevoelens die in onze samenleving spelen, komt Nederland op me over als een land uit fragmenten. Er is een deel dat zich afkeert van de wereld, dat zich verzet tegen de instroom van buitenlandse invloeden. Niet zelden verlangen deze mensen naar hoe overzichtelijk hun wereld ooit was, hoe herkenbaar *eigen*. Er is ook een deel dat zich niet laat vangen door een narratief van conservatieve zelfverheerlijking, en zichzelf vanuit een progressieve of humanistische agenda openstelt voor wie er nieuw is, en voor wie er met een ander verhaal komt. En dan is er het stille midden, dat gevierd wordt om zijn gematigdheid maar dat door mensen aan de flanken wordt gewantrouwd om zijn stille medeplichtigheid.

Ten slotte is er ook een deel van de samenleving waarover eindeloos en oeverloos gepraat wordt, maar dat zelf niet zo heel vaak aan het woord

komt. Het is het Nederland dat voortvloeit uit die gewraakte instroom van buitenlanders, het deel dat kleur geeft aan wat ooit roomblank was. Dat zijn dan de mensen zoals ik, en zoals mijn kinderen. Wij zijn alleen al door onze aanwezigheid een deel van het probleem, wij zijn de reden van de onrust. En wij hebben ervoor gezorgd dat wat ooit als herkenbaar Nederlands gold, dat niet meer is. Wij zijn de Ander in uw midden. En omdat wij ons burgerschap niet zwijgend hebben beleden, maar ons uitgesproken hebben toen we tegen onrecht aanliepen, hebben we de gewone Nederlander in het nauw gedreven. Onze kritiek op Zwarte Piet, onze vraag om meer nuance in het geschiedenisonderwijs, onze eis om kwetsende termen niet meer te bezigen – ze hebben veel teweeggebracht, maar ook veel kwaad bloed gezet. Want: 'je mag tegenwoordig ook niks meer'.

Er is een verband tussen die verzuchting die tegenwoordig zo vaak opklinkt, en de manier waarop de autochtone bewoners van de volkswijk uit mijn jeugd zich bewogen. Voordat de migranten kwamen, wisten zij precies waar ze aan toe waren, en wie de vader van Jan van verderop was, of van wie de buurvrouw gescheiden